

Nr 16.

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 17 juni 1948 (nr 329) om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 6 mars 1953 dagtecknad proposition, nr 97, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

L a g

angående fortsatt giltighet av lagen den 17 juni 1948 (nr 329) om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

Härigenom förordnas, att lagen den 17 juni 1948 om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet,¹ vilken lag gäller till och med den 30 juni 1953, skall äga fortsatt giltighet till och med den 30 juni 1955.

I samband med propositionen har utskottet till behandling förehaft sju i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

inom första kammaren

nr 379 av herr *Eskilsson m. fl.*,

nr 380 av herr *Näsgård m. fl.* samt

nr 381 av herr *Sundelin*

ävensom inom andra kammaren

nr 460 av herrar *Vigelsbo* och *Svensson* i Vä,

nr 471 av herr *Widén m. fl.*,

nr 472 av herr *Hæggbloom m. fl.* samt

nr 473 av herr *Svensson* i Stenkyrka *m. fl.*

Tillika har utskottet i anslutning till behandlingen av sagda proposition och motioner till behandling förehaft ytterligare en motion, nämligen den inom första kammaren väckta motionen nr 182 av herr *Bergh*.

Yrkandena i motionerna återgives i det följande.

Över motionen I: 182 har i den ordning 46 § riksdagsordningen föreskriver inhämtats yttrande från 1951 års jordbruksrationaliseringsutredning.

¹ Senaste lydelse i vissa delar, se SFS 1951: 186.

Frågan om jordförvärvslagens fortsatta giltighet.

I skrivelse till chefen för jordbruksdepartementet den 24 november 1952 har *jordbruksrationaliseringsutredningen* — under erinran att giltighetstiden för jordförvärvslagen utgår den 30 juni 1953 — hemställt att giltighetstiden för lagen och tillämpningskungörelsen till denna måtte provisoriskt förlängas på två år.

Utredningen har erinrat om att enligt erhållna direktiv utredningen bl. a. skall överväga frågan huruvida jordförvärvslagen bör förlänas fortsatt giltighet och om den i så fall behöver omarbetas samt att Kungl. Maj:t genom beslut den 21 november 1952 utvidgat utredningsuppdragen till att avse jämväl översyn av lagen den 18 juni 1925 angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom. Med hänsyn till att de nu nämnda båda utredningsuppdragen lämpligen borde behandlas i ett sammanhang och då arbetet därmed icke torde kunna vara slutfört vid sådan tid att förslag kan framläggas före 1954 har utredningen hemställt om den ovan angivna förlängningen av giltighetstiden för ifrågavarande lagstiftning. Utkast till författningsbestämmelser om förlängningen har bifogats skrivelsen.

I skrivelse den 10 januari 1953 har *lantbruksstyrelsen* tillstyrkt den av utredningen föreslagna förlängningen.

Chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Norup, anförde vid lagrådsremissen följande i denna fråga:

»Såsom 1951 års jordbruksrationaliseringsutredning och lantbruksstyrelsen anført torde det vara erforderligt att, i avbidan på att utredningens arbete slutföres, giltighetstiden för jordförvärvslagen och tillämpningskungörelsen till denna provisoriskt förlänges. Då utredningen, som den 21 november 1952 fått i uppdrag att även verkställa översyn av lagen den 18 juni 1925 angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom, förklarat, att utredningens arbete icke torde kunna vara slutfört i sådan tid att förslag kan framläggas före 1954, synes det vara nödvändigt att förlängningen avser tiden t. o. m. den 30 juni 1955.»

I *motionerna I: 381 och II: 471*, vilka är likalydande, hemställes att riksdagen måtte avslå propositionen angående förlängd giltighet för jordförvärvslagen.

Till stöd för sitt yrkande anför motionärerna bl. a. följande:

Syftemålet med denna lag har angivits vara att bidra till utvecklingen av ett starkt och bärkraftigt jordbruk inom landet. Allmän enighet torde råda i fråga om en sådan målsättning. Det kan emellertid med skäl ifrågasättas dels huruvida icke det ingrepp i den ekonomiska friheten, som ifrågavarande lagstiftning innebär, är av den omfattningen att den på längre sikt är till skada för jordbruksproduktionens ändamålsenliga utveckling och dels huruvida icke de icke önskvärda företeelser, som lagen avser att förhindra, på ett bättre sätt kan motverkas genom annan, gällande lagstiftning.

Frågan om ändringar i jordförvärvslagen.

Gällande grunder för tillståndsgivningen enligt jordförvärvslagen framgår av lagens 3 §. I lagrummet, som från 1945 års jordförvärvslag upptagits i oförändrad lydelse i nuvarande lag, stadgas till en början (första stycket) absolut förbud mot förvärv i vissa fall, nämligen där det kan antagas, att fastigheten skulle bli vanskött i sökandens ägo eller att sökanden med förvärvet huvudsakligen åsyftar att utan nytta för visst jordbruk i orten tillgodogöra sig skogstillgång, som är behövlig såsom stöd för ortens jordbruk, eller att bereda sig vinst genom snar avyttring av fastigheten, del av densamma eller andel däri eller genom bortförande av byggnader, kreatur, inventarier eller annat som tarvas för fastighetens brukande. Föreligger ej sådant fall som nu sagts, men kan det antagas att sökanden vill förvärva fastigheten huvudsakligen för kapitalplacering eller, vad angår fastighet med jordbruk, i annat syfte än att själv ägna sig åt detta, eller äger sökanden redan jordbruksfastighet eller avser ansökningen förvärv från olika fångesmän av fastigheter, som förut icke utgjort en brukningsenhet, må ansökningen icke bifallas med mindre sökandens innehav av egendomen kan väntas medföra övervägande nytta för jordbruket eller för näringslivet i orten eller egendomen för sökanden har synnerligt värde utöver det ekonomiska eller eljest särskilt skäl för bifall föreligger (andra stycket i förevarande paragraf).

I fråga om fastighet med jordbruk erfordras enligt tredje stycket av 6 § ej tillstånd om förvärvaren, på sätt Konungen bestämmer, i samband med lagfartsansökan som göres inom tre månader från det fånget skedde, eller, vad angår förvärv å auktion enligt 4 b §, vid auktionstillfället visar dels att anledning till antagande som i 3 § första stycket sägs ej föreligger, dels ock att han har för avsikt att själv ägna sig åt jordbruket å fastigheten och icke är ägare till annan fastighet med jordbruk.

I *motionen I: 182* hemställes att riksdagen för sin del måtte besluta om ett tillägg till 6 § i enlighet med följande

»Utkast

till lag om ändrad lydelse av 6 § lagen den 17 juni 1948 (nr 329) om in-
skränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

Härigenom förordnas att — — — skall erhålla följande ändrade lydelse.

6 §.

Från sökande — — — sambruksförening befriade.

Denna lag — — — sägs i 4 a §.

I fråga — — — med jordbruk.

Tillstånd enligt denna lag erfordras ej heller beträffande fastighet eller fastighetsdel, som avskiljes genom avstyckning enligt den för landsbygden

gällande jorddelningslagstiftningen för att utgöra eller efter sammanläggning ingå i fastighet med jordbruk, därest avstyckningen påkallats inom tre månader efter det fånet skedde samt blivit genom laga kraft ägande beslut fastställt. Såsom villkor skall därvid gälla, att vid förrättningen, på sätt Konungen bestämmer, styrkes, att förvärvet icke strider mot 3 § första stycket, samt att förvärvaren har för avsikt att själv ägna sig åt jordbruket på den vid förrättningen bildade fastigheten, och att förvärvet ej heller skett huvudsakligen för kapitalplacering.

Denna lag träder i kraft den . . .

Beträffande fång, som skett före nämnda dag, skola förut gällande bestämmelser tillämpas.»

Motionsyrkandet ansluter sig till ett av *lantbruksstyrelsen* i skrivelse, som inkom till jordbruksdepartementet den 13 juli 1949, framlagt förslag. Enligt lantbruksstyrelsens mening borde, när fråga vore om komplettering av fastighet med jordbruk och förvärvet föranledde lantmåteriförrättning, lantbruksnämndens tillstånd kunna ersättas med ett av förrättningslantmätaren utfärdat intyg, att det ej föreläge sådant fall, som avsåges i 3 § första stycket jordförvärvslagen, och att förvärvet ej heller skett huvudsakligen för kapitalplacering. Lantbruksstyrelsen hade motiverat sitt förslag med att vid ifrågavarande slags kompletteringsförvärv jordförvärvslagens regler ofta föranledde svårigheter och dubbelarbete. Det förekomme ej sällan att lantmåteriförrättning begärdes under hänvisning till ett muntligt avtal om förvärv och att köpehandlingar sedan upprättades i samband med förrättningen. Därefter måste emellertid förrättningen avbrytas för att köparen skulle få tillfälle att söka tillstånd till förvärvet eller anskaffa landsfiskalsintyg. Ett dylikt avbrott kunde innebära betydande olägenheter för sakägarna. Om å andra sidan förvärvstillstånd söktes innan lantmåteriförrättning påkallades, kunde det inträffa att lantbruksnämnden bifölle ansökningen men att jorddelningsmyndigheterna sedermera funne sig icke kunna lämna medgivande till den avsedda fastighetsbildningen. Även detta medförde nackdelar av flera slag. Lantbruksstyrelsen hade sökt att genom anvisningar om samverkan mellan lantbruksnämnder och lantmåterimyndigheter så långt möjligt förenkla handläggningen av nu ifrågavarande ärenden. Förfarandet måste dock enligt styrelsens mening fortfarande anses vara alltför tungrott. Det kunde icke undgås att omgång och tidsutdräkt uppkomme så länge genomförandet av ett förvärv vore beroende på prövning av två olika myndigheter.

Vad lantbruksstyrelsen sålunda förordat föranledde icke något Kungl. Maj:ts förslag till lagändring men upptogs till bemötande i *propositionen nr 24/1951* med förslag till ändringar i jordförvärvslagen i vissa andra avseenden. Departementschefen anförde i förevarande fråga:

Med bestämmelserna i 3 § andra stycket jordförvärvslagen, att förvärvstillstånd ej må meddelas sökande som redan äger jordbruksfastighet, med mindre hans innehav av egendomen kan väntas medföra övervägande nytta för jordbruket eller för näringslivet i orten eller egendomen för sökanden

har synnerligt värde utöver det ekonomiska eller eljest särskilt skäl föreligger, åsyftas främst att hindra s. k. latifundiebildning. I propositionen angående sistnämnda lag uttalades, att det icke vore avsett att genom stadgandena i fråga lägga hinder för en ur jordbrukets synpunkt nyttig förening av förut skilda gårdar, såsom då storbruk kunde vara den lämpligaste formen eller då det gällde fullständigande av otillräckligt jordbruk eller eljest behövlig arrondering av en fastighet. Då sedermera proposition angående riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken framlades för 1947 års riksdag anfördes däri bl. a., att ur flera synpunkter s. k. tvåfamiljsjordbruk måste anses äga vissa företräden framför de mindre jordbruken samt att det därför syntes önskvärt att bondejordbruken i slättbygderna åtminstone i viss utsträckning utvecklades till tvåfamiljsjordbruk. Detta uttalande biträdades av riksdagen. I enlighet härmed torde förvärv som avse utökning av en bruksnämnd till tvåfamiljsjordbrukets storlek i allmänhet icke böra förhindras. Därest utvidgningen går längre eller nämnda storleksgräns redan överskridits, bör däremot — bortsett från smärre arronderingsköp — en strängare lämplighetsprövning företagas. Därvid kunna mången gång uppkomma ömtåliga bedömningsfrågor. I åtskilliga remissyttranden har anförts att något hinder ej borde föreligga mot att prövningen av kompletteringsförvärv, som föranledde lantmateriförrättning, anförtroddes åt förrättningslantmätaren. Som skäl härför har åberopats, att de regler i jorddelningslagen, som lantmätaren hade att iakttaga, i sak överensstämde med bestämmelserna i jordförvärvslagen. Emellertid är det att märka, att lagtexten i såväl jorddelningslagen som jordförvärvslagen i nu ifrågavarande delar är — och måste vara — jämförelsevis allmänt hållen. Tillämpningen blir därför i stor utsträckning beroende på diskretionära överväganden angående lagstiftningens syfte och målsättningen för jordbrukspolitiken. Redan denna omständighet synes mig tala för att prövningen bör förbehållas lantbruksnämnderna, som genom sin sammansättning torde äga särskilda förutsättningar för uppgiften. Därtill kommer att det för vinnande av enhetlighet måste anses önskvärt att frågan, huruvida ett kompletteringsköp bör tillåtas, handlägges av samma organ vare sig det föranleder lantmateriförrättning eller ej. Såsom framhållits i promemorian måste vidare beaktas, att i samband med förvärv för utvidgning av jordbruk lätt kan uppkomma fråga om det lämpligaste sättet att genomföra erforderlig yttre rationalisering av jordbruket i orten. Även om huvudregeln bör vara att jordförvärvslagen icke bör användas för rationaliseringsändamål utan endast för att motverka i och för sig olämpliga förvärv, kan det dock uppenbarligen vara av stort intresse att lantbruksnämnden vid kompletteringsköp får tillfälle att, därest så anses påkallat, inleda förhandlingar med parterna om en ur rationaliseringssynpunkt lämpligare lösning. För att dylika förhandlingar skola ha utsikt att lyckas böra de kunna upptagas på ett så tidigt stadium som möjligt. Från denna synpunkt skulle det därför vara till viss nackdel, om en lantmateriförrättning för sammanläggning kunde genomföras till slut utan att frågan om förvärvets tillåtlighet enligt jordförvärvslagen behövde underställas lantbruksnämndens prövning.

Förslag om genomförandet av den förenkling, lantbruksstyrelsen rekommenderat, framlades emellertid för 1951 års riksdag genom ett antal *motioner*, som väcktes i anledning av nyssnämnda proposition, nämligen motionerna I: 295, II: 389, II: 390 och II: 392. I sitt av riksdagen godkända utlåtande nr 2/1951 uttalade *tredje lagutskottet*, att det av motionärerna framförda förslaget visserligen skulle bidra till att minska den omgång, som enligt gällande regler ofta vore förbunden med kompletteringsförvärv för

sammanläggning. I anseende till den ingripande beskaffenheten av förslaget och till att det skulle föranleda lagändring, syntes det dock utskottet lämpligare, att förslaget bleve föremål för överväganden i samband med att i sinom tid frågan om jordförvärvslagens fortsatta giltighet toges upp.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 15 december 1952 har *riksdagens justitieombudsman* med utgångspunkt från ett av honom granskat ärende angående förvärvstillstånd (se justitieombudsmannens till 1953 års riksdag avgivna ämbetsberättelse, s. 346—356) framhållit, att i fall då jordförvärv nödvändiggjorde lantmåteriförrättning, lantbruksnämnds prövning enligt jordförvärvslagen och jorddelningsinstansernas enligt jorddelningslagen kunde innefatta bedömande av identiskt material enligt samma grunder. Ur rättssäkerhetssynpunkt vore ett sådant förhållande icke tillfredsställande. Risk för sinsemellan oförenliga beslut förelåge. Enligt justitieombudsmannens mening torde från lantbruksnämnds prövning uttryckligen böra undantagas sådana frågor, som enligt jorddelningsförfattningarna fölle under domstols eller lantmåterimyndighets bedömande. Härför torde erfordras lagändring, och saken syntes vara av beskaffenhet att böra upptagas till behandling i samband med frågan om förlängning av jordförvärvslagens giltighetstid.

Över justitieombudsmannens framställning har *lantbruksstyrelsen* och *lantmåteristyrelsen* efter remiss avgivit yttranden. Lantbruksstyrelsen har uttalat, att framställningen nu icke borde föranleda annan åtgärd än att avskrifter av densamma jämte i ärendet avgivna remissyttranden överlämnades till jordbruksrationaliseringsutredningen och fastighetsbildningssakkunniga. Lantmåteristyrelsen har anfört, att den av justitieombudsmannen berörda frågan borde utredas men att de påtalade förhållandena icke torde vara av den allvarliga art ur rättssäkerhetssynpunkt, att omedelbara partiella lagändringar vore påkallade. Däremot vore det angeläget att frågan övervägdes vid de nu pågående utredningarna rörande jordförvärvslagen, förköpslagen och fastighetsbildningslagstiftningen.

I *förevarande proposition nr 97/1953* har departementschefen rörande det spörsmål, som behandlas i justitieombudsmannens skrivelse, yttrat att det icke syntes böra upptagas redan i samband med den nu aktuella frågan om provisorisk förlängning av giltighetstiden för jordförvärvslagen. Däremot syntes avskrift av skrivelsen och de däröver avgivna yttrandena lämpligen böra överlämnas till jordbruksrationaliseringsutredningen och fastighetsbildningssakkunniga för kännedom och övervägande, såvitt vad däri anförts ägde samband med de utredningsuppdrag, som lämnats nämnda kommittéer.

I *den nu väckta motionen* (I: 182) anföres bl. a. följande:

Ett förslag till lag av innebörd, som framgår av bifogade utkast till lagtext, skulle icke medföra någon förändring av de sakliga förutsättningarna för förvärv men medge ett betydligt förenklat förfarande, varigenom man även skulle undvika de av justitieombudsmannen påtalade missförhållandena. Det har syntits mig synnerligen angeläget att redan nu komma till rätta med de svårigheter och det dubbelarbete, som nu förekommer i ärenden av här omnämnd art, och en ändring på det sätt som ovan föreslagits kan icke heller på något sätt anses föregripa jordbruksrationaliseringsutredningens arbete.

Enligt vad som uttalas av *jordbruksrationaliseringsutredningen* i det ytt-
rande, som utredningen avgivit över motionen, har den fråga, som avses i
motionen, uppmärksamrats av utredningen. Denna hade emellertid ännu
icke tagit slutlig ståndpunkt i frågan. Att nu utbryta den detalj, som frå-
gan utgjorde, för särskild lösning kunde ur utredningsarbetets synpunkt
icke framstå som lämpligt.

I de likalydande *motionerna I: 379 och II: 472* hemställas »att riksdagen
måtte vidtaga sådan ändring i lagen den 17 juni 1948 (nr 329) om inskränk-
ning i rätten att förvärva jordbruksfastighet, att den ej skall äga tillämp-
ning för jordbrukare som redan äger jordbruksfastighet, samt att vederbö-
rande utskott måtte utarbete förslag till härför erforderliga författningsänd-
ringar».

Motionsyrkandet uppvisar viss överensstämmelse med ett av yrkandena i
motionen II: 377 vid 1951 års riksdag. Sistnämnda yrkande gick ut på att
riksdagen måtte för sin del ur 6 § jordförvärvslagen utesluta bestämmelsen,
att förvärvare för att slippa ansöka om förvärvstillstånd skall uppfylla vill-
koret att icke äga annan fastighet med jordbruk. Till stöd för yrkandet åbe-
ropades att bestämmelsen i fråga vore vad som gjort jordförvärvslagen mest
hindrande för den fria och frivilliga rationalisering, vilken jordbrukarna
själva kunnat bedriva genom sammanköp av egendomar.

I sitt utlåtande nr 2/1951 framhöll *tredje lagutskottet*, att förslaget i mo-
tionen II: 377 avsåge alla slags kompletteringsförvärv, även sådana alltså
som ej föranledde lantmåteriförrättning. I fråga om sistnämnda slags för-
värv skulle förslaget få den konsekvensen, att fånget kunde bli giltigt,
oaktat icke alls prövats, huruvida något av de i 3 § jordförvärvslagen angiv-
na villkoren för tillstånd till kompletteringsförvärv vore uppfyllt. Den före-
slagna ändringen i 6 § förutsatte således, betonade utskottet, att man upp-
hävde bestämmelsen i 3 § om att kompletteringsförvärv endast under vissa
villkor kunde godkännas.

Som framgått går yrkandet i *de nu väckta motionerna* (I: 379 och II: 472)
till och med längre än till ett upphävande av nyssnämnda bestämmelse i 3 §.
Motionärerna hemställer nämligen om att jordförvärvslagen icke alls skall
ha tillämpning å förvärv av »jordbrukare, som redan äger jordbruksfastig-
het», d. v. s. att i dylika fall ej heller förekomsten av andra förvärvshinder
enligt 3 § skall få hindra förvärvet. Motiveringen i årets motioner synes dock
liksom motionen II: 377 vid 1951 års riksdag främst rikta sig mot gällande
utformning av 6 §. Det heter nämligen i årets motioner att »med hänsyn
till att den fria och frivilliga rationalisering, som jordbrukarna själva kun-
nat bedriva genom sammanköp av egendomar, hindras av bestämmelsen i
6 § — att jordbrukare för att utan lantbruksnämnds tillstånd få köpa jord-
bruksegendomar måste fylla villkoret att icke vara ägare av annan fastighet
med jordbruk — är det enligt vår mening nödvändigt att berörda hinder
undanröjes».

Frågan om ändringar i tillämpningsföreskrifterna till jordförvärvslagen.

Med stöd av bemyndigande i 8 § av lagen har Kungl. Maj:t utfärdat närmare föreskrifter rörande tillämpningen av lagen. Dessa har givits i *kungörelse den 17 juni 1948 (nr 330)*, vilken ändrats genom kungörelse den 20 april 1951 (nr 187). I kungörelsen ges bland annat närmare bestämmelser om sådan befrielse från skyldighet att söka tillstånd, som avses i 6 § tredje stycket i lagen. Enligt 2 § första stycket i kungörelsen erfordras att förvärvaren företer dels en av honom på heder och samvete avgiven skriftlig försäkran att han har för avsikt att själv ägna sig åt jordbruket å fastigheten och icke är ägare av annan fastighet med jordbruk, dels, därest fastigheten är belägen på landet, av landsfiskalen i orten och, om fastigheten ligger i stad, av ledamot av magistraten eller, beträffande stad utan magistrat, av kommunalborgmästaren utfärdat intyg (s. k. landsfiskalsintyg) att förvärvarens försäkran i förstnämnda hänseende förtjänar tilltro och att anledning ej föreligger till antagande att fastigheten skall bli vanskött i förvärvarens ägo eller att denne med förvärvet huvudsakligen åsyftar att utan nytta för visst jordbruk i orten tillgodogöra sig skogstillgång, som är behöflig såsom stöd för ortens jordbruk, eller att bereda sig vinst genom snar avyttring av fastigheten, del av densamma eller andel däri eller genom bortförande av byggnader, kreatur, inventarier eller annat som tarvas för fastighetens brukande.

Är fråga om förvärv av del av fastighet, som skall utbrytas genom förrättning enligt lagen om delning av jord å landet, kan enligt andra stycket av 2 § landsfiskalsintyg ersättas med intyg av enahanda innehåll, utfärdat av vederbörande förrättningsman.

Enligt 3 § åligger det den, på vilken det ankommer att utfärda intyg, som i 2 § sägs, att innan intyg utfärdas verkställa noggrann undersökning rörande de förhållanden, som avses med intyget. Där så finnes erforderligt skall yttrande från sakkunnig myndighet inhämtas.

I de likalydande *motionerna I: 380 och II: 473* yrkas att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om sådan ändring i tillämpningskungörelsen, att lantbruksnämnd erhåller rätt att avgöra vilken eller vilka personer inom nämndens verksamhetsområde som skall avgiva sådana intyg som det enligt gällande bestämmelser tillkommer landsfiskalerna att utfärda.

I *motionen II: 460* hemställas att riksdagen måtte taga vissa av lantbruksstyrelsen framförda förslag — vilka kommer att beröras här nedan — i beaktande och besluta i enlighet med desamma.

Yrkandet i *motionerna I: 380 och II: 473* överensstämmer helt med yrkandet i de likalydande *motionerna I: 218 och II: 294 vid 1951 års riksdag*. I

sistnämnda båda motioner anfördes bl. a. följande till förmån för den begärda ändringen:

Lantbruksnämndernas ledamöter äga god kännedom om de lokala förhållandena, och genom nämndernas ombud i de olika kommunerna kan nämnden skaffa sig en god överblick över förhållandena på fastighetsmarknaden. Man kan under sådana förhållanden ifrågasätta, huruvida de intyg, som enligt tillämpningsföreskrifterna för jordförvärvslagen skola åtfölja anmälningar till inskrivningsdomarna om fastighetsförvärv av personer, som tillhöra den jordbrukande befolkningen, längre skola behöva lämnas av landsfiskalerna. Dessa tjänstemän torde i regel icke ha möjlighet att kunna avgiva ett sådant intyg utan att först närmare undersöka huruvida den intygssökande uppfyller de fordringar som lagen ställer. Landsfiskalerna torde icke heller i allmänhet äga några speciella insikter i jordbruksfrågor. De tvingas därför kanske att först rådgöra med sakkunniga myndigheter, t. ex. lantbruksnämnderna. Det skulle därför med fog kunna göras gällande, att lantbruksnämnderna borde övertaga ansvaret för intygsgivandet. Nämnderna borde kunna tillerkännas rätt att själva bestämma vilka personer som skulle avge intyg av den art det här är fråga om. Endast den som av lantbruksnämnden auktoriserats som intygsgivare skulle erhålla rätt att hos inskrivningsdomaren betyga att den förvärvssökande uppfyller lagens fordringar. Det är givet att bestämda kvalifikationer måste krävas av de personer, som erhålla rätt att avge intyg. Det bör vara personer i tjänstemanna-ställning eller personer, som genom offentliga förtroendeuppdrag visat prov på duglighet, omdöme och ansvarskänsla.

I sitt utlåtande nr 2/1951 uttalade *tredje lagutskottet*, att motionärernas förslag lämpligen borde bli föremål för överväganden i samband med att frågan om jordförvärvslagens fortsatta giltighet toges upp och att man således dessförinnan icke borde vidtaga någon åtgärd i anledning av motionerna.

Spörsmålet om landsfiskalsintygen har därefter upptagits av *lantbruksstyrelsen* i dess här ovan omnämnda skrivelse den 10 januari 1953, vari styrelsen tillstyrkte den av jordbruksrationaliseringsutredningen förordade förlängningen av jordförvärvslagens giltighetstid. Enligt styrelsens mening vore det angeläget, att tillämpningskungörelsens bestämmelser rörande intygsgörfarandet omprövades redan i samband med övervägandena i prolongeringsfrågan. På av styrelsen närmare anförda skäl, återgivna i förevarande proposition (s. 5—6), vore det enligt styrelsens bedömande uppenbart, att möjligheterna att nå praktiska och snabba resultat av verksamheten för förstärkning av ofullständiga jordbruk skulle avsevärt ökas, om prövningen av förvärvsärendena i högre grad än som nu vore fallet kunde direkt knytas till nämnderna. Den enklare kontrollform, som intygsgivningen innebure, borde behållas även under den föreslagna provisoriska förlängningen av jordförvärvslagen, men intygsgivningen borde överflyttas till nämnderna. Med hänsyn till beskaffenheten av de ärenden, som här förekomme, skulle det regelmässigt vara tillräckligt, om intygsgivningen finge omhänderhavas av ledamot av eller tjänsteman vid nämnden. Det borde i så fall få ankomma på lantbruksstyrelsen eller, efter dess bemyndigande, lantbruksnämnd att meddela närmare bestämmelser rörande frågan vilken eller

vilka befattningshavare som skulle få utfärda intyg. I tveksamma fall borde vidare givetvis förvärvsfrågan hänskjutas till nämnden.

Lantbruksstyrelsens förslag har upptagits till granskning i *förevarande proposition*. Förslaget har därvid föranlett följande uttalande från departementschefens sida:

»Även om den av styrelsen föreslagna ändringen synes böra övervägas anser jag emellertid att någon ändring i fråga om intygsgivningen icke bör ske förrän utredningen avslutat sitt arbete. De olägenheter av den nuvarande ordningen, som lantbruksstyrelsen ansett föreligga, torde nämligen i varje fall icke vara så stora att man bör föregripa det resultat, vartill utredningen kommer i denna fråga. Emellertid synes den av styrelsen påpekade olägenheten av att lantbruksnämnderna ej får kännedom om planerade fastighetsaffärer redan då intyg utfärdas kunna i hög grad minskas genom en föreskrift om att avskrift av intygen omedelbart skall tillställas nämnderna. Då genom meddelande av sådan föreskrift slutlig ställning icke tages till den principiella frågan om vem, som bör utfärda intygen, synes sådan föreskrift redan nu kunna givas. Enligt vad som framgår av den sammanställning, som fogats vid styrelsens skrivelse, har redan tidigare inom vissa län länsstyrelsen anmodat landsfiskalerna att sända lantbruksnämnden avskrift av utfärdade intyg. I fråga om landsfiskalerna skulle denna ordning även i övriga län kunna införas efter föreskrift av länsstyrelsen. Emellertid synes samma skyldighet böra åvila ledamot av magistrat och kommunalborgmästare samt sådan förrättningsman, som avses i 2 § andra stycket i kungörelsen. Föreskrift torde därför böra meddelas i tillämpningskungörelsen. Jag har sålunda för avsikt att i samband med förlängning av giltighetstiden för denna kungörelse föreslå ett tillägg däri av innebörd att utfärdare av intyg, som avses i 2 §, skall vara skyldig att samma dag som intyget utfärdas översända avskrift därav till vederbörande lantbruksnämnd. I övrigt synes lantbruksstyrelsens skrivelse nu icke föranleda annan åtgärd än att den för beaktande översändes till jordbruksrationaliseringsutredningen.»

I *motiveringen till de nu väckta motionerna I: 380 och II: 473* förklaras att ifrågavarande spörsmål kan lösas antingen på det sätt, lantbruksstyrelsen förordat, nämligen att intyg avges av ledamot av lantbruksnämnden eller av befattningshavare vid denna, eller också på det sätt, som förordades i de omnämnda motionerna vid 1951 års riksdag, d. v. s. att lantbruksnämnden tillerkännes rätt att auktorisera viss eller vissa personer inom nämndens verksamhetsområde såsom intygsgivare.

I *den nu väckta motionen II: 460* kritiseras det av departementschefen föreslagna förfarandet, att landsfiskalerna och övriga intygsgivare samma dag som intyget utfärdas insänder avskrift av intyget till vederbörande lantbruksnämnd. Härom uttalar motionärerna följande:

Detta förslag finner vi vara ett ännu mera invecklat intygsgivande än som förekommit tidigare samtidigt som det förorsakar vederbörande intygsutfärdare mera arbete. Dessutom kvarstår i så fall olägenheten att

lantbruksnämnden först i andra hand kommer i kontakt med fastighetsförvärvet. Lantbruksnämnden kan ha en annan syn än vederbörande intygsutfärdare om tillstånd borde ifrågakomma eller inte. Man bör för enkla det hela så mycket som möjligt. Det medför säkert mindre möjligheter till irritation om man kan gå direkt till den instans, nämligen lantbruksnämnden, som har avgörandet i sin hand. Vi vill därför helt ansluta oss till de synpunkter och förslag, som lantbruksstyrelsen rekommenderar.

Utskottet.

Jordförvärvslagen är för närvarande bestämd att gälla till och med den 30 juni innevarande år. Bland uppdragen för 1951 års jordbruksrationaliseringsutredning ingår att överväga, huruvida lagen bör förlänas fortsatt giltighet och huruvida den i så fall behöver omarbetas. I slutet av 1952 har tillkommit uppdraget att verkställa en översyn av lagen den 18 juni 1925 angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom. Under åberopande av att de nämnda uppgifterna lämpligen borde behandlas i ett sammanhang och att arbetet i fråga icke torde vara slutfört vid sådan tid att förslag i ämnena kunde framläggas före 1954, har utredningen förordat, att giltighetstiden för jordförvärvslagen tills vidare måtte provisoriskt förlängas med två år. Departementschefen har anslutit sig till denna mening. I propositionen föreslås därför att lagen skall äga fortsatt giltighet till och med den 30 juni 1955.

I de likalydande motionerna I: 381 och II: 471 yrkas att propositionen måtte avslås. Motionärerna ifrågasätter, om icke det ingrepp i den ekonomiska friheten, vilket jordförvärvslagen innebure, på längre sikt vore till skada för jordbruksproduktionens ändamålsenliga utveckling. De hävdar vidare, att de icke önskvärda företeelser, som lagen avser att förhindra, kunde på ett bättre sätt motverkas genom annan gällande lagstiftning.

Jordförvärvslagens fortsatta berättigande överväges som sagt av jordbruksrationaliseringsutredningen. Innan övervägandena redovisats, kan det enligt utskottets bedömande icke gärna komma i fråga, att riksdagen skulle ompröva sin inställning till lagen. Den föreslagna provisoriska förlängningen av giltighetstiden åsyftar att trygga kontinuiteten i jordförvärvslagstiftningen för den händelse utredningsresultatet leder till att en sådan lagstiftning kommer att finnas också i fortsättningen. Blir så fallet, skulle riksdagen genom att nu taga ställning mot lagstiftningen ha orsakat, att de förvärv, som avses med denna, under en kort mellantid kunnat komma till stånd i fullständig frihet. Detta skulle icke kunna försvaras. Utskottet kan på grund härav icke tillstyrka ifrågavarande motioner utan biträder i stället propositionens förslag om lagstiftningens fortsatta giltighet.

I de övriga motionerna framföres förslag till vissa ändringar dels i själva jordförvärvslagen och dels i tillämpningsföreskrifterna till denna.

Motionen I: 182 berör sådana kompletteringsförvärv, som föranleder lantmåteriförrättning. Det göres gällande, att jordförvärvslagens regler icke är

tillräckligt samordnade med jorddelningslagens och att detta medför dubbelprövning och andra olägenheter vid nyssnämnda slags kompletteringsförvärv. Motionen vill avhålla sagda missförhållande. Motionsförslaget innebär, att beträffande förvärven i fråga lantbruksnämndens tillstånd skulle kunna ersättas av visst intyg från förrättningslantmätarens sida. Förslaget överensstämmer nära med vad som förordades såväl av lantbruksstyrelsen i skrivelse till Kungl. Maj:t 1949 som i motioner vid 1951 års riksdag. Spörsmålet om samordningen av jordförvärvslagen och jorddelningslagen har vidare uppmärksammats av riksdagens justitieombudsman. Denne har i skrivelse till Kungl. Maj:t den 15 december 1952 framfört meningen, att från lantbruksnämnds prövning borde uttryckligen undantagas sådana frågor, som enligt jorddelningsförfattningarna fölle under lantmäterimyndighets eller domstols bedömande. I anledning av skrivelsen har departementschefen i förevarande proposition uttalat, att det berörda spörsmålet icke borde upptagas till behandling redan i samband med den nu aktuella frågan om en provisorisk förlängning av jordförvärvslagens giltighet. Däremot borde enligt departementschefen avskrift av skrivelsen överlämnas till jordbruksrationaliseringsutredningen och fastighetsbildningsakkunniga för kännedom och övervägande.

Det i motionen framförda förslaget skulle visserligen bidra till att minska den omgång, som för närvarande ofta är förenad med kompletteringsförvärven av nu nämnda slag. Förslaget skulle väl därjämte tillgodose det principiella önskemålet, att lantbruksnämndernas avgöranden i jordförvärvsärendena icke grundas å omständigheter, som det enligt jorddelningslagen tillkommer jorddelningsinstanserna att beakta. Å andra sidan kan emellertid ifrågasättas om det vore tillfredsställande, att ytterligare en grupp förvärvsärenden undandroges lantbruksnämnderna. Under alla förhållanden är motionsförslaget av ingripande beskaffenhet. Med hänsyn härtill synes det motiverat, att lämpligheten av en reform bedömes först efter det jordbruksrationaliseringsutredningen angivit sin ståndpunkt i ämnet. Utskottet får därför avstyrka bifall till motionen.

I de likalydande motionerna I: 379 och II: 472 hemställas att riksdagen måtte vidtaga sådan ändring i jordförvärvslagen, att lagen ej skulle avse jordförvärv av »jordbrukare, som redan äger jordbruksfastighet». Förslaget anges vilja underlätta den frivilliga yttre rationalisering, som jordbrukarna själva kunde åstadkomma genom sammanköp av egendomar. Det är synnerligen långtgående. Gällande regler innebär som bekant, att en person, som redan äger jordbruksfastighet, endast under vissa förutsättningar kan medges förvärva ytterligare jordbruksfastighet. Det relativa förvärvshinder, tidigare innehav av jordbruksfastighet sålunda utgör, skulle enligt förslaget utgå. Men icke nog härmed. Det tidigare fastighetsinnehavet skulle föranleda, att man jämväl bortsåge från de övriga relativa förvärvshinder, som kunde föreligga, liksom från eventuella absoluta förvärvshinder. Huruvida sistnämnda konsekvenser skulle vara berättigade har ej alls berörts av motionärerna. För utskottet framstår det som uppenbart, att denna fråga måste

besvaras nekande. Anser man det erforderligt att genom lagstiftning förhindra vissa icke önskvärda jordförvärv, kan det icke vara rimligt, att sådana förvärv skulle godtagas bara därför att förvärvaren tillhör en viss befolkningskategori. Förslaget skulle ge dem som förut äger jord en så markerad förmånsställning i konkurrensen om salubjudna jordbruk, att man med fog skulle kunna kalla jordförvärvslagen en skrålagstiftning. Detta förtjänar betonas, eftersom en av förevarande motionärer i en tidigare riksdagsmotion anmärkt på att redan nu gällande jordförvärvslagstiftning hade »ett tydligt drag av skrålagstiftning» till förmån för den egentliga jordbruksbefolkningen (se mot. I: 436/1945). Av skäl som här anförts får utskottet avstyrka de nu behandlade båda motionerna.

De likalydande motionerna I: 380 och II: 473 samt motionen II: 460 anknyter till en framställning från lantbruksstyrelsen om viss ändring i tillämpningskungörelsen till jordförvärvslagen. I samband med att styrelsen yttrade sig i fråga om den provisoriska förlängningen av lagens giltighetstid och därvid tillstyrkte en sådan förlängning, berörde styrelsen de s. k. landsfiskalsintyg, som i vissa fall kan ersätta lantbruksnämndens tillstånd. Enligt styrelsens mening borde den enklare kontrollform, som intygsgivningen innebär, behållas även under den provisoriska utsträckningen av giltighetstiden. Men styrelsen föreslog, att intygsgivningen skulle överflyttas till ledamot av lantbruksnämnden eller tjänsteman vid denna. Som skäl för förslaget åberopades skilda förhållanden. Främst påvisades att det ej sällan förekommit, att landsfiskaler utfärdat intyg även i fall, då det måste anses ha varit tveaktigt, huruvida sökanden fyllde förutsättningarna för att erhålla intyg, eller då det till och med måste anses ha varit ganska uppenbart, att sökanden icke bort erhålla intyg. Styrelsen gjorde vidare gällande, att landsfiskalerna, särskilt de med större distrikt, hade svårt att förskaffa sig den kännedom om förhållandena, som vore en förutsättning för att intygsgivningen skulle kunna fungera med erforderlig tillförlitlighet och smidighet. Slutligen uppgav styrelsen att, i de fall då landsfiskalsintyg utfärdades, köparna vanligen ej i förväg begärde besked hos lantbruksnämnden, huruvida fastigheten behövdes för rationaliseringsändamål. Nämnden erhöle i dylika fall mestadels kännedom om fånget först genom den underrättelse, som inskrivningsdomaren hade att översända, då lagfart beviljats. Härav följde vissa olägenheter.

I förevarande proposition har departementschefen uttalat sig över lantbruksstyrelsens framställning. Departementschefen har ansett, att någon ändring icke borde vidtagas i fråga om intygsgivningen, innan jordbruksrationaliseringsutredningen avslutat sitt arbete. Olägenheterna av den nuvarande ordningen vore nämligen enligt departementschefens uppfattning icke så stora, att man borde föregripa det resultat, vartill utredningen komme i denna fråga. Det otillfredsställande i att lantbruksnämnderna ej finge kännedom om planerade fastighetsaffärer redan vid tiden för intygens utfärdande kunde i hög grad motverkas genom en bestämmelse, att avskrift av intygen omedelbart skulle tillställas nämnderna. Departementschefen hade där-

för för avsikt att i samband med förlängningen av giltighetstiden för tillämpningskungörelsen föreslå ett tillägg till kungörelsen av innebörd, att intygsutfärdare skulle vara skyldig att samma dag som intyget utfärdades översända avskrift därav till vederbörande lantbruksnämnd. Lantbruksstyrelsens framställning ämnade departementschefen tillställa jordbruksrationaliseringsutredningen för beaktande.

I motionen II: 460 yrkas direkt att riksdagen måtte besluta i enlighet med lantbruksstyrelsens förslag. Motionerna I: 380 och II: 473 förordar åter, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om sådan ändring i tillämpningskungörelsen, att lantbruksnämnd erhåller rätt att avgöra vilken eller vilka personer inom nämndens verksamhetsområde som skall avge ifrågavarande intyg. Sistnämnda båda motioner förutsätter, att utöver ledamöter i nämnden och dess tjänstemän även andra personer skulle kunna utses till intygsgivare.

Som lantbruksstyrelsen betonat är nuvarande intygسفörfarande ur olika synpunkter behäftat med brister. Att intyg ibland utfärdats, trots att förutsättningarna härför icke förelegat, torde vara den mest framträdande olägenheten av gällande ordning. Lantbruksstyrelsens påstående, att dylika stötande missbruk inträffat, vinner stöd av vad ledamöter inom utskottet har personlig kännedom om. Enbart dessa missbruk synes påkalla en omprövning av tillämpningskungörelsens föreskrifter rörande omhändertagandet av intygsgivningen. Emellertid kan ifrågasättas, om en ändring av hithörande regler bör genomföras redan nu. Åtskilligt talar för att man ej heller i detta avseende bör föregripa det arbete, som bedrivits av jordbruksrationaliseringsutredningen. Sålunda lär det icke utan vidare stå klart, hur man närmare bör utforma de föreskrifter, som skall ersätta de nuvarande. De sinsemellan något skiljaktiga förslagen i motionerna I: 380 och II: 473 å ena sidan samt motionen II: 460 å den andra sidan belyser, att full enighet icke är rådande på denna punkt. Det torde icke heller kunna förnekas, att frågan om hur intygسفörfarandet bör ordnas står i visst samband med det spörsmål om en eventuell utvidgning av intygsgivningen till att avse också vissa kompletteringsförfärv, vilket utskottet funnit böra avgöras först sedan utredningen avslutat sitt arbete. Av nu angivna skäl delar utskottet departementschefens uppfattning, att jämväl en ändring av ordningen för intygsgivningen bör anstå till dess utredningen framlagt sitt förslag i frågan. Utskottet kan alltså icke tillstyrka bifall till förevarande motioner. Utskottet förutsätter dock, att utredningen, som ju har att beakta innehållet i lantbruksstyrelsens framställning, uppmärksammar också vad motionärerna åberopat. Den mindre komplettering av tillämpningsföreskrifterna, vilken departementschefen anser böra vidtagas i avbidan på utredningsarbetets slutförande, synes vara ägnad att i någon mån motverka en av de påtalade olägenheterna av nuvarande ordning och föranleder icke någon erinran från utskottets sida.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

A. att riksdagen måtte med avslag å motionerna I: 381 och II: 471 antaga det genom propositionen framlagda lagförslaget;

B. att motionen I: 182 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

C. att motionerna I: 379 och II: 472 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

D. att motionerna I: 380 och II: 473 samt II: 460 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 14 april 1953.

På tredje lagutskottets vägnar:

HUGO OSVALD.

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Oswald, Nils A. Larsson, Albert Hermansson, Lindahl*, Ebbe Ohlsson, Grym, Ivar Nilzon och Georg Carlsson;

från andra kammaren: herrar Andersson i Löbbo, Åhman, Andersson i Mölndal, Jansson i Hällefors*, Persson i Appuna, fru Boman samt herrar Hansson i Skegrie och Kilsmo.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservationer:

1) (avseende utskottets hemställan under A.) av herr *Ebbe Ohlsson* och fru *Boman*;

2) (avseende utskottets hemställan under A.) av herrar *Oswald*, *Åhman* och *Kilsmo*, vilka ansett

dels att utskottets utlåtande till och med det stycke å s. 11, vilket slutar med orden »lagstiftningens fortsatta giltighet», bort ha följande lydelse:

»Jordförvärvslagen är för närvarande — — — (de två första styckena lika med utskottet) — — — genom annan gällande lagstiftning.

En riktig bedömning av jordförvärvslagens fortsatta berättigande förutsätter, att man gör klart för sig vilka syften lagen är avsedd att fylla. Diskussionen kring lagen röjer, att denna på många håll uppfattas bl. a. såsom ett nödvändigt instrument för främjandet av jordbrukets yttre rationalisering. Någon dylik uppgift har lagen emellertid icke. Detta fastslogs tydligt vid lagens tillkomst. Därvid yttrade nämligen dåvarande chefen för jordbruksdepartementet, att lagen borde användas allenast för att motverka i och för sig olämpliga förvärv av jordbruksfastigheter samt att för jordbrukets yttre rationalisering fördenskull borde tillgripas endast de medel, som toge direkt sikte på detta ändamål, d. v. s. — bortsett från de frivilliga åtgärder som i

första hand komme i fråga — lagarna om förköp och expropriation (prop. nr 194/1948, s. 20). Uttalandet lämnades utan erinran av riksdagen. Lagens enda funktion är alltså att hindra vissa i och för sig olämpliga förvärv av jordbruksfastigheter. Ett studium av lagen (3 §) ger direkt vid handen vilka dessa olämpliga förvärv är. Lagen motsätter sig för det första förvärv, som skulle leda till att fastigheten bleve vanskött, och förvärv, som kan karakteriseras som spekulationsköp. Vissa andra förvärv får komma till stånd endast under särskilda förutsättningar. Dessa senare förvärv utgöres i huvudsak av s. k. kapitalplaceringsköp samt av förvärv, som skulle kunna medföra uppkomsten av större jordbruk.

I likhet med motionärerna vill utskottet ifrågasätta, om de förvärv, som nyss angivits, verkligen påkallar en särskild jordförvärvslagstiftning. Vad till en början angår önskemålet att förhindra vanskötsel av jordbruksjorden samt spekulationsköp kan sålunda hänvisas till att annan lagstiftning står till buds. Utskottet avser närmast 1947 års lag om uppsikt å jordbruk samt 1948 års skogsvårdslag. Som motionärerna hävdar är nämnda båda lagar en tillräcklig garanti mot vanhävd och skogsskövling. I fråga om spekulationsköpen får även uppmärksammas den hämmande verkan, som följer av gällande regler om realisationsbeskattning. Kapitalplaceringsköpen bör av skäl, vilka återopats i motionerna, icke underkännas generellt. Givetvis är det ofta till stort gagn för jordbruket, att jordägare kan anslå betydande kapital till förbättring av jord och ekonomibygnader.

Att jordförvärvslagen innebär ett allvarligt ingrepp i den ekonomiska friheten lär icke kunna bestridas. Ett dylikt ingrepp bör icke tillåtas utan tungt vägande skäl. Med hänsyn till vad nyss anförts framstår det som uppenbart, att tillräckliga fördelar ur allmän synpunkt icke uppnås genom lagen. Detta kan konstateras redan nu. Att jordbruksrationaliseringsutredningen ännu icke framlagt sin ståndpunkt till frågan om lagens berättigande kan följaktligen icke motivera, att frågan tills vidare skulle få vila och att lagen skulle ges utsträckt giltighet i avbidan på en framtida prövning av spörsmålet. Utskottet kan därför icke tillstyrka den i propositionen förordade prolongeringen av lagen.»

dels ock att utskottet i följd härav bort under A. hemställa

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 381 och II: 471 avslå förevarande proposition.

3) (avseende utskottets hemställan under C.) av herr *Ebbe Ohlsson* och fru *Boman*;

4) (avseende utskottets hemställan under D.) av herr *Georg Carlsson*.